

Hadis İlmindeki Yeri. Hadis hâfızı ve fıkıh ilminde ehl-i hadîsin temsilcisi kabul edilen İbn Hazm'a göre sünnet vahiy kaynaklı olup Kur'an'ın tefsiridir. Allah her ikisine de itaati emretmiştir. Kur'an'da Allah tarafından korunduğu bildirilen "zıkr"e (el-Hicr 15/9) sünnet de dahildir. Sika bir kişinin muttasıl isnadla Hz. Peygamber'den naklettiği haberin kabul edileceğinde Mu'tezile kelâmcıları dışında ümmetin icmâi vardır. Resûl-i Ekrem'e ulaşan âhâd haberleri kabul etmek dinin gereğidir. Zira Kur'an'da âhâd derecesindeki haberler yeterli bulunmuş (et-Tevbe 9/122), ashabın bir kısmı İslâmiyet'i âhâd haberler vasıtasıyla diğer sahâbilerden öğrenmiş, bu tür haberlere değer veren Resûl-i Ekrem'in dini tebliğ amacıyla gönderdiği elçiler de sayı bakımından bir kişiyi geçmemiştir. Bütün bunlar, sahih olan âhâd haberlerin kesin deliller arasında yer aldığını göstermektedir. İbn Hazm haber-i vâhidde yalan, yanlışlık ve vehmin söz konusu olabileceği, bu sebeple onun delil kabul edilmeyeceği şeklindeki gerekçenin esasen doğru olduğunu, ancak dinî konularda sika kişilerden yapılan rivayetlerle bize ulaşan sünnet vahye dayandığı için Allah'ın onu koruduğunu söylemektedir.

İsnadın muttasıl olmasını hadislerin sıhhatinin vazgeçilmez şartı kabul eden İbn Hazm, mürsel hadisi delil kabul etmeleri sebebiyle Hanefîler'le Mâlikîler'i ve aynı gerekçeyle Buhârî'deki muallak hadisleri eleştirmiş, iki ve daha fazla râvinin rivayet ettiği hadisi de her tabakada çok sayıda râvi tarafından rivayet edilen hadisler gibi mütevâtir olarak kabul etmiştir.

Ona göre haber-i vâhid Kur'an üzerine ziyade hüküm getirebilir, mütevâtir haberi veya âyeti neshedebilir. Kaynakları aynı olduğu için Kur'an'la hadis arasında teâruz bulunmayacağı gibi bir hadisin diğeriyle teâruzu da mümkün değildir. Eğer teâruz söz konusu ise bu iki delil arasında tahsis, takyîd veya istisnanın bulunduğu anlamına gelir. Görünüşte birbirine zıt olan haberlerin herhangi biri terk edilmemeli, hepsiyle amel edilmelidir.

Sünnet Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirlerinden ibaret olup tebliğ görevi sözle yapıldığı için Resûl-i Ekrem'in sadece kavî sünneti delil sayılabilir. Fiil ve takrirleri ise ayrı bir delil bulunduğu anda bağlayıcı olabilir. Bu bakımdan Hz. Peygamber'in bir emri açıklamak veya bir hükmü yerine getirmek amacıyla yapma-

dığı fiillerine uymak mubahtır; bunları terketmek günah değildir.

Hadis öğrenimini farz-ı kifâye kabul eden İbn Hazm'a göre hadisler semâ, kıraat, mükâtebe ve münâvele yollarından biriyle öğrenilebilir; icâzet, ilâm, vasıyyet ve vicâde usulleriyle hadis nakli uygun değildir. Güvenilir râvinin hocasından hadis rivayet ederken kullandığı çeşitli edâ sîgaları arasında herhangi bir fark bulunmayıp bunların hepsi onun hadisi semâ yoluyla rivayet ettiğini gösterir. Sahâbenin, "Şöyle yapmak bize emredildi"; "Şunu yapmak bize yasaklandı" şeklindeki ifadelerini bakarak o emir ve yasağın kesin biçimde Hz. Peygamber'e nisbet edilmesi doğru değildir.

Zehebî ve Sehâvî gibi âlimlerin hadis münekkitleri arasında zikrettiği İbn Hazm'ın yaklaşık 880 râvi hakkında cerh veya ta'dil hükmü verdiği tesbit edilmiştir (Muhammed Abdullah Ebû Suaylık, s. 52). Ancak onun bazı sahâbilerle güvenilir bazı râvileri "meçhul" olarak nitelmesi tenkitlerinde aceleci davrandığını ortaya koymuş, râvi ve hadislerle ilgili eleştirilerinin ihtiyatla karşılanması gerektiğine dikkat çekilmiştir. *el-Muḥallâ* adlı eserinde mükerreleriyle birlikte *Şaḥîḥ-i Buḥârî*'den 470, *Şaḥîḥ-i Müslim*'den 780, Ebû Dâvûd'un *es-Sünen*'inden 383 ve Nesâî'nin *es-Sünen*'inden 504 hadise yer veren İbn Hazm, Buhârî ve Müslim'in eserlerini en güvenilir hadis kitapları olarak kabul etmiştir. İbn Mâce'nin *es-Sünen*'i ile Tirmizî'nin *el-Câmi'u's-Şaḥîḥ*'inden nakilde bulunmaması, bu iki eserin onun zamanında Endülüs'e ulaşmamış olmasıyla açıklanmıştır.

İbn Hazm'ın hadisçiliği üzerinde bazı çalışmalar yapılmıştır. İbnü'l-Kattân el-Mağribî'nin *Kitâb fi'r-reddi 'alâ Ebî Muhammed b. Ḥazm fi kitâbi'l-Muḥallâ* adlı eseri (İbnü'l-Kattân el-Mağribî, I, 150); Selman Başaran'ın *İbn Hazm ve Hadis-teki Metodu* (1977, AÜ İlahiyat Fakültesi), Ahmed Eşref Ömer'in *el-Ḳavâ'idü'l-ḥadîşîyye fi Kitâbi'l-İḥkâm fi usûli'l-aḥkâm* (Câmiatü'l-Ezher külliyyetü usûlü'd-dîn), Şemsülkâmer Muhammed Mûsâ Hasyâ ed-Demîr'in *İbn Ḥazm ve men-hecûhü fi'l-ḥadîş* (Câmiatü'l-Ezher külliyyetü usûlü'd-dîn), Ahmet Demirci'nin *La critique du hadith chez Ibn Hazm de Cordoue* (1982), İbrâhim b. Muhammed es-Subeyhî'nin *Naḥḍü İbn Ḥazm li'r-ruvât fi'l-Muḥallâ* (1406, Câmiatü'l-İmâm Muhammed b. Su'ûd el-İslâmiyye) adlı doktora tezleri; Ali Rızâ b. Abdullah b. Ali

Rızâ'nın *el-Mücellâ fi taḥkîki eḥâdîşi'l-Muḥallâ* (Dımaşk 1415/1995), Ali Hasan Abdülhamîd el-Eserî'nin *el-Kâşif fi taḥḥîhi rivâyeti'l-Buḥârî li-ḥadîsi taḥrîmi'l-me'âzif ve'r-red 'alâ İbn Ḥazm el-muḥâlif ve muḥallidihî'l-mücâzif* (Demmâm 1410) ve Ömer b. Mahmûd Ebû Ömer Hasan Mahmûd Ebû Heniyye'nin *Tecridü esmâ'i'r-ruvât ellezîne tekelleme fihim İbn Ḥazm cerḥen ve ta'dilen* (Amman 1408/1988) adlı eserleri bunlardan bazılarıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hazm, *el-Muḥallâ*, I, 50-54, 65; a.mlf., *el-İḥkâm* (nşr. Ahmed Muhammed Şâkir), Kahire 1345, I, 67-68, 87, 89, 93, 96-98, 105-189, 255-257, 422-438, 477-484; a.mlf., *Risâletân ecâbe fihimâ 'an risâleteyn sü'ile fihimâ sü'âlü ta'nîf* (Resâ'ilü İbn Ḥazm el-Endelüsî [nşr. İhsan Abbasi] içinde), Beyrut 1981, III, 77-79, 81-84, 87-88, 99-100; a.mlf., *Cüz' fi zikri'l-ḥadîşeyni'l-mevzu'ayn fi's-Şaḥîḥayn* (nşr. Ebû Abdurrahman b. Akil ez-Zâhirî, 'Âlemü'l-kütüb, I/4, Riyad 1401/1981 içinde), s. 592-595; İbnü'l-Kattân el-Mağribî, *Beyânü'l-vehm ve'l-ihâmi'l-vâkı'ine fi kitâbi'l-Aḥkâm* (nşr. Hüseyin Âyet Saîd), Riyad 1418/1997, I, 150; İbn Abdülhâdî, 'Ulemâ'ü'l-ḥadîş, III, 341-352; Zehebî, *Tezkiretül-huffâz*, III, 1146-1155; a.mlf., *Zikru men yu'temedü kavlühü fi'l-cerḥ ve'ta'dil* (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde), Beyrut 1410/1990, s. 214; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, I, 231, 432; IV, 198-202; Sehâvî, *el-İlân bi't-tevbiḥ*, s. 348, 354-355; a.mlf., *el-Mütekellimün fi'r-ri-câl* (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde), Beyrut 1410/1990, s. 118; Muhammed Ebû Zehre, *İbn Ḥazm*, Kahire, ts. (Dârü'l-fikri'l-Arabî), s. 297-327; Abdülmeccid Türkî, *Münâzarât fi usûli's-şer'ati'l-İslâmiyye beyne İbn Ḥazm ve'l-Bâcî* (trc. Abdüssabûr Şâhin), Beyrut 1406/1986, s. 120-156; Ömer b. Mahmûd Ebû Heniyye – Hasan Mahmûd, *Tecridü esmâ'i'r-ruvât ellezîne tekelleme fihim İbn Ḥazm cerḥen ve ta'dilen*, Amman 1408/1988, s. 16-27; Muhammed Abdullah Ebû Suaylık, *el-İmâm İbn Ḥazm ez-Zâhirî*, Dımaşk 1415/1995, s. 50-69; Ali Rızâ b. Abdullah b. Ali Rızâ, *el-Mücellâ fi taḥkîki eḥâdîşi'l-Muḥallâ*, Dımaşk 1415/1995, s. 26, 31, 32, 36, 38, 41, 47, 55, 72, 77, 88, 92, 94, 101, 134, 135; Zekeriyâ Güler, *Zahiri Muhaddislerle Hanefî Fakihleri Arasındaki Münakaşalar ve İhtilaf Sebepleri*, Ankara 1997, s. 140, 146, 148-149, 158-159, 172; M. S. H. Ma'sûmi, "İbn Ḥazm's Allegations Against the Leading Imams", *IS*, VII/2 (1968), s. 113-128; Selman Başaran, "İbn Hazm'a Göre Hadis Rivayetinde Mechül", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, II/2, Bursa 1987, s. 9-18; a.mlf., "Tirmizî ve İbn Mâce'yi İbn Hazm'ın Mechul Olarak Vasıflandırması", a.e., II/2 (1987), s. 19-25; a.mlf., "İbn Hazm'ın Kütüb-i Sitteye Bakışı", *İslâmî Araştırmalar*, II/6, Ankara 1988, s. 7-21.

İ. HAKKI ÜNAL

Dil ve Edebiyat. İbn Hazm, Endülüs Emevî Devleti'nin çöküş döneminde yetişmiş olup bu coğrafyanın en verimli şa-